

**БОЛОЧОК ИНЖЕНЕРЛЕРДИН КЕСИПТИК САПАТТАРЫН КАЛЫПТАНДЫРУУ
ПРОЦЕССИНДЕГИ - АНГЛИС ТИЛДИН РОЛУ**

Бул макалада болочок инженерлердин кесиптик сапаттарын калыптандыруу процессиндеги - англис тилдин ролу каралат.

В этой статье рассматривается роль преподавания английского языка в формировании профессионального качества будущих инженеров.

The role English teaching in formation of professional quality of future engineers is considered in this article.

Биздин өлкөдө эмгек базарынын түптөлүүсү менен шартталган азыркы шарттарда биринчи планга кесиптик мобилдүүлүк көйгөйү да чыгат. Ошондуктан техникалык ЖОЖдун азыркы бүтүрүүчүсү - өндүрүштүк объектилерди иштеп чыгуу, өндүрүү, изилдөө жана эксплуатациялоо боюнча инженердик функцияларды жүзөгө ашыруу үчүн зарыл билимдери гана бар эмес, олуттуу коммуникациялык көндүмдөргө, тагыраак айтканда англис тилин билүүгө ээ адис.

Жүргүзгөн изилдөөбүздүн алкагында бизди адис-инженердин ал атаандаштык эмгек базарында кесиптик ордун ээлөөсү үчүн зарыл жалпы кесиптик компетенттүүлүгүнүн бир гана түзүүчүсү - башка тилдүү коммуникациялык компетенттүүлүгү кызыктырат.

Кыргызстандын дүйнөлүк мейкиндикке интеграциялануу процесстерине, жүргүзүлүп жаткан экономикалык реформаларга жана биздин өлкөнүн чет өлкөлөр менен активдүү кызматташуусуна байланыштуу, чет тилин иш жүзүндө билген адистерди даярдоо зарылдыгы өсүүдө.

Болонья процессинин контекстинде «сөздүк менен окуу жана которуу» билгичтиги эмес, так ушул чет тилин иш жүзүндө билүү актуалдуу болууда.

Н.Исанов атындагы Кыргыз мамлекеттик курулуш, транспорт жана архитектура университетинде эмгек базарын, иш берүүчүлөрдүн керектөөлөрүн жана бүтүрүүчүлөрдүн ишке орноштурулушун иликтөө менен «Маркетинг жана карьераны өстүрүү борбору» ийгиликтүү иш алып барууда. Борбордо азыркы эмгек базары адистердин кесиптик ишмердүүлүгүн аткарууга даярдыгына коюулчу атайын талаптар айкындалган, алардын арасынан жалпы коммуникациялык компетенттүүлүктү, анын ичинде чет тилдери аймагындагы компетенттүүлүктү ажыратышкан.

Иликтөөлөр инженердик квалификациялуу адистерге керектөө буюртмалардын жалпы санына карата пайыздык катышта болжол менен 52% ды түзөрүн көрсөткөн. Бул сандын 68%га жакынын менчик формасы ар башка уюмдардын азыркы эмгек базарынын шарттарында кесиптик ишмердүүлүк үчүн жетиштүү башка тилдүү компетенттүүлүккө ээ адистерге буюртмалары түзөт. Алсак, кызматтардын 32,7% ы чет тилин эркин билүүнү (тилдин ээсинин деңгээлинде), ал эми 20,4% ы - иш берүүчүлөр кесиптик коммуникацияларга коюшкан талаптарга адекваттуу «жумушчу» башка тилдүү компетенттүүлүктү алдын ала караштырат. Ошентип, техникалык ЖОЖдун студенттери чет тилдери жаатында тийиштүү даярдыктан өтүүлөрү тийиш. Иш берүүчүлөрдүн талаптарына адекваттуу тилдик даярдык алышкан жаш адистер өз квалификациясын жүзөгө ашыруу жана эмгек базарында алардын адистигине ылайык келүүчү татыктуу орун ээлөө үчүн кыйла чоң мүмкүнчүлүктөргө ээ болушат.

Мына ошондуктан чет тилин, артыкча англис тилин билүү болочок адистер, анын ичинде инженерлер үчүн мезгилдин эң негизги талабына айланды. Акыркы жылдары англис тилине талаптар өскөнүн белгилөө кажет. Азыркы коомдун объективдүү керектөөсү англис тили сабактарында окуу-тарбия процессин уюштуруунун оптималдуу жолдорун издөө болуп саналат. Азыркы бүтүрүүчү башка тилдүү коммуникацияга даяр болууга тийиш, бул ага өзүн өз тармагындагы квалификациялуу адис катары көрсөтүүгө гана эмес, бир катар таптакыр жаңы социалдык көндүмдөргө ээ болууга да жол берет: адамдардын ар кыл категориялары менен баарлаша билүүгө, командада иштөөгө жөндөмдүү болууга, тегерегиндегилерди мотивациялоого. Бүгүнкү бүтүрүүчү заманбап маалыматтык коомдо толук баалуу чыгармачыл ишмердүүлүккө даяр болуусу абзел. Азыркы бүтүрүүчү билимдердин белгилүү бир көлөмүнө гана эмес, окуу жана эмгектик ишмердүүлүктү жүзөгө ашырууга жол берүүчү билгичтиктер менен көндүмдөргө ээ болууга, ошондой эле заманбап баалуулуктарга, багытталууларга жана чыгармачыл ишмердүүлүктүн тажрыйбасына да ээ болууга, жаңы технологияларды колдонууну билүүгө, өз өлкөсүнүн ичинде да, эл аралык деңгээлде да инсан аралык, маданият аралык кызматташтыкка даяр болууга тийиш. Азыр бүтүрүүчүлөрдүн абсолюттук көпчүлүгү өзүнүн болочок ишмердүүлүгүн чет тилсиз элестете албайт. Англис тили эл аралык баарлашуу тили макамына ээ болду, ошондуктан бүтүрүүчүлөр да, мамлекет да чет тилин иш жүзүндө билүүгө жалпысынан кызыкдар. Чет тилин билүү - бул адам анын жардамы менен өзүнүн жалпы маданий деңгээлин, өзүнүн ойлоо, жаратуу жөндөмдүүлүгүн байытуу мүмкүндүгүн гана эмес, мурда көп жагынан кол жеткис болгон бөтөн ойду баалоо жана башка маданиятка, башка чыгармачылыкка карата өз мамилесин билдирүү мүмкүндүгүн да алуучу каражат. Так мына ошондуктан чет тилине ээ болуу ыктарынын ичинен баарынан мурда өнүктүрүүчү дараметке ээ методикаларга артыкчылык берилүүдө.

Окутуудагы коммуникациялык-багытталган мамиле бүгүнкү күнү эң талап кылынган жана артыкчылыктуу болууда. Коммуникациялык компетенциянын ар кыл теориялары менен моделдери жашап келет, алар өнүктүрүүчү окутуу идеяларына негизделген аң сезимдүү-коммуникациялык усулду карманышат.

Аң сезимдүүлүк менен коммуникациялуулук эриш-аркак. Ар бир конкреттүү кырдаалда ишке ашырылуучу билгичтиктер компоненттеринин топтому коммуникациялык кырдаалдан көп жагынан көз каранды. Окутуунун натыйжасы үйрөнүлгөн сөздөрдүн, грамматикалык эрежелердин санынан эмес, инсандын өнүгүүсүнөн көрүнөт, буга болсо студент кептик ишмердүүлүк процессинде кандайдыр бир өз турмуштук тажрыйбасын ишке ашырганда, өзү үчүн бир нерсе жаңы алганда, окуяларды түшүнүү менен баалоонун кыйла бийик деңгээлине өткөндө жетишүүгө болот. Мында чоң ролду окутуучунун ролунун өзгөрүүсү да ойнойт, ал эми сабактагы окуялардын жүрүшүн уюштуруучунун, студентке зарыл маалыматка ээ болуу үчүн жолду өзү табууга жардамдашуучу консультанттын, кеңешчинин ролунда чыгат. Окутуудагы инсанга багытталган мамиле ушинтип ишке ашат, мындай технологияларды колдонуу психологиялык тоскоолдуктарды жоюуга көмөктөшөт, чыгармачылыкка түртүүчү жагдай түзүлөт.

Студенттер менен иштөөдө англис тилинде баарлашууга үйрөтүү милдеттерин ишке ашыруу үчүн тилдин лингвоөлкөтөөнү жана паралингвистикалык (паралингвистика - грек. παρά «жакын») - тил илиминин вербалдуулар менен бирге кептик кабарлоонун курамындагы маанилик маалыматты берүүчү вербалдык эмес (тилдик эмес) каражаттарды, ошондой каражаттардын жыйындысын үйрөнүүчү бөлүмү) каражаттарын колдонууга аракеттенүү керек, андайларга үйрөнүлүп жаткан тилдин өлкөсүнүн реалийлери киришет. Окутуунун коммуникациялык багытталгандыгы окутууну гумандаштыруунун негизги стратегиясы болуп саналат, анткени так ушул коммуникациялуулук бүтүрүүчүлөрдүн кептик-ойлонуу активдүүлүгүнө түрткү болот, көңүлдүн борборуна форма эмес, мазмун чыгат.

Чет тилин ЖОЖдордо окуп-үйрөнүү менен байланышкан көйгөйлөрдү чечүүнү, биздин оюбузча, баарыдан мурда, студенттердин турмуштук тажрыйбасына ылайыктуу

талаптарга жооп бербеген программаларды өзгөртүүдөн баштоо керек. Жасалма таңууланган темалар студенттердин жакшы баасына арзыбайт да, окуу формалдуу болуп калат. Мындан тышкары, программалар сунуштаган англис тилинин грамматикасы ченемдик (нормативдик) вариантта берилген. Мындан болсо айтымдын табигыйлыгынын жетишсиздиги жаралат, ал өз оюн берүүдөн өзгөчө байкалат, анткени классикалык синтаксис студенттердин реалдуу кептик-ойлонуу процесстери менен каршылыкка учурайт, анда туура сүйлөм түзүү студент үчүн инсандык айтымга караганда кыйла маанилүү болуп калат, ал эми жөнөкөй эле идеяны берүү үчүн үймөктөшкөн, одоно фразалар колдонулат. Чет тилин үйрөнүүнүн татаалдыгы коммуникациялык компетенттүүлүктү калыптандыруу үчүн шарттарды түзүү зарылдыгында да, б.а. кептик баарлашууга ички даярдык менен жөндөмдүүлүктө да жатат.

Ушуга байланыштуу бүгүн окуу предмети катары чет тилинин функцияларын кеңейтүү жүрүүдө. Ал экинчи пландагы предмет болуудан калып, Кыргызстандын чет өлкөлөр менен байланыштарын кеңейтүүчү кыйла талап кылынган дисциплиналардын катарына турууда. Баарлашуу каражаты катары чет тилине ээ болушкан адистерге талаптар арбууда. Бул өз кезегинде, ЖОЖдордо чет тилин окутуунун максаттарын өзгөртүүгө жана тактоого таасир этет.

Демек, инженердик профилдеги болочок адистерди даярдоодо маанилүү орун чет тили жаатындагы компетенттүүлүктү калыптандырууга берилет. Ар башка изилдөөчүлөр бул коммуникациялык ишмердүүлүктү ар түрдүүчө аташат: лингвистикалык, лингво-кесиптик, маданият аралык, тилдик, башка тилдик ж.б.у.с.

Адабияттар тизмеси

1. Апресян Ю. Д. Дейксис в лексике и грамматике и наивная модель мира [Текст] / Ю.Д.Апресян // Семиотика и информатика. – М.: 1986. 6 с.
2. Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка [Текст]. - М.: Изд-во МГЛУ, 2003. - 245 с.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования [Текст] / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. - 2003. - №5. 34-42 с.
4. Тарасова Л.В. Ситуативное общение на уроках иностранного языка [Текст] / Л.В. Тарасова // Прикладная филология и инженерное образование: сб. науч. тр. Ч. 1. - Томск: Изд-во Томск, политехи, ин-та, 2006. 326-331 с.
5. Тейлор Ф. Менеджмент [Текст] / Ф. Тейлор // пер. с англ. - М.: Просвещение, 1992. - 137с.
6. Теслина О.В. Проектные формы работы на уроке английского языка [Текст] / О.В. Теслина // Иностранные языки в школе. - М.:, 2002. - №3. 41-46 с.